

Зегерс Анна

Біографія

ЗЕГЕРС, Анна (Seghers, Anna; автонім: Радвані, Нетті — 19.11.1900, Майнц — 03.06.1983, Берлін) — німецька письменниця. Дочка хранителя мистецьких скарбів Майнцького собору. Після закінчення середньої школи у Майнці Зеґерс спочатку вступила у Кельнський (1919), а згодом перейшла у Гейдельберзький університет (1921). Вивчала філософію, філологію, історію мистецтв. Після закінчення Гейдельберзького університету захистила дисертацію "Євреї та єврейство у творчості Рембрандта" ("Juden und Judentum in Werken Rembrandts"). Будучи студенткою, багато подорожувала. На початку 20-х рр. відбулося її зближення з робітничим рухом, а в 1928 р. Зеґерс вступила у комуністичну партію, того ж року була видана її перша повість "Повстання рибалок із Санта-Барбари" ("Der Aufstand der Fischer von St. Barbara"). У повісті відобразилося романтичне уявлення про революцію та гуманне ставлення до трудівників моря. Талановита розповідь про повстання рибалок далекого північного острова, котрих нужда, голод і загроза смерті змушують до непокори, була відзначена Кляйстівською літературною премією. У 1930 р. повість двічі видавалась у СРСР, того ж року Зеґерс уперше приїхала туди для участі в Міжнародному конгресі письменників у Харкові. 1932 р. побачив світ роман "Попутники" ("Die Gefährten"). Мітинги, демонстрації, страйки шахтарів, повстання наймитів Німеччини, Австро-Угорщини та Болгарії закінчуються в книзі арештами, тортурами, поліційними репресіями. Герої з різних країн не зустрічаються один з одним, але вони є попутниками у спільній боротьбі.

З приходом до влади гітлерівців Зеґерс емігрувала у Францію (1933), брала участь в антифашистських конгресах письменників у Парижі (1935) та Мадриді (1937). Антифашистська спрямованість визначає і художню творчість Зеґерс: повісті "Оцінена голова" ("Der Kopflohn", 1933), "Шлях через лютий" ("Der Weg durch Februar", 1935), "Порятунок" ("Die Rettung", 1937). Спонтанне пробудження в народі протесту проти фашистської диктатури визначає пафос цих творів.

У роки еміграції був написаний найкращий роман Зеґерс "Сьомий хрест" ("Das siebte Kreuz", 1937—1939), що став епосом німецьких антифашистів. Зеґерс разом із дітьми втекла з Парижа у Марсель через окуповану Францію. Побоюючись арешту, вона відіслала один примірник рукопису у Москву, другий — у Нью-Йорк. 1940 р. Зеґерс покинула Францію на останньому судні, що відпливало до Мексики, де вона знайшла прихисток у роки Другої світової війни. Роман був надрукований у Мексиці 1942 р. в емігрантському видавництві "Ель лібро лібре" ("Вільна книга") і лише 1946 р. — у Берліні, куди Зеґерс повернулася з еміграції у квітні 1947 р.

Фаренберг, комендант табору Вестфоген, у романі "Сьомий хрест" наказав спилати верхівки платанів і прибити до них дошки. Так з'являються сім хрестів — сім розп'ять, до яких прив'язують сімох зухвалих втікачів з концтабору після того, як їх упіймають і

катуватимуть.

Зеґерс точно окреслює кордони своєї батьківщини, яку розділяє колючий дріт. Піддані рейху поділяються на тих, хто поділяє — свідомо чи бездумно — політику фюрера, і тих, хто протестує, — така головна антитеза оповіді. Країна в ту передвоєнну пору ще зберігає видимість звичного трудового життя. Прості люди живуть в руслі повсякденних трудових клопотів, сімейних радощів і бід.

Вирвавшись із концтабору і після довгих тяжких років знову потрапивши у рідне місто, Георг Гейслер вдивляється у будні "звичайного фашизму", і вони вражають його. "У Вестфогені, — пише Зеґерс, — він уявляв собі вулицю зовсім іншою. Тоді йому видавалося, що на кожному обличчі, на кожному камені бруківки відображається ганьба, що скорбота повинна стишувати кожен крок, кожне слово, навіть забави дітей. А на цій вулиці все було мирним, люди здавалися задоволеними". Ця думка в'язня, що вирвався на свободу, при всій її емоційній загостреності стає справжнім моральним критерієм. Життя не зупинилося через те, що декілька тисяч співгромадян живуть чи конають під тортурами. Героя й автора книги приголомшує те, що совість тих, хто на свободі, не обтяжена жодними докорами, що навіть не виникає питання, чим же займається таємна поліція.

Історія Георга Гейслера, його фантастично небезпечна втеча і не менш небезпечні блукання рідним краєм, де вчорашній друг може виявитися ворогом, який донесе на тебе в гестапо, визначають моральну та психологічну атмосферу роману.

Зеґерс на прикладі долі Георга проводить думку про те, що героєм за обставин, які вимагають відваги та мужності, стає той, хто був вихований героями старшого покоління. Усвідомлення духовної солідарності з ними рятує Георга. Найбільше допомагають героєві уроки його старшого наставника Валлау.

Георгові таланти, бо він міцно зв'язаний із людьми. Його розшукують не лише гестапівці, а й друзі. Вони намагаються знайти його і допомогти. Сам Георг з надзвичайною відповідальністю вибирає друзів, до яких він може прийти, добре розуміючи, що наражає на смертельну небезпеку не лише себе, а й їх.

Зеґерс показує боротьбу Георга Гейслера як суспільно необхідний чин. Його доля відроджує совість у людині та народі. Історія, розказана у романі "Сьомий хрест", стає випробуванням на міцність всіх антифашистських сил. Зеґерс задала у своїй книзі найгостріше запитання: "Чи можлива боротьба з фашистською політикою?" — і впевнено дала ствердну відповідь.

"Німецьким антифашистам — мертвим і живим — присвячується ця книга", — такими словами вона висловила почуття вдячності за подвиги героїв, яким сьогоднішнє покоління зобов'язане життям і свободою. Після повернення на батьківщину Зеґерс активно долучилася до суспільного життя. Її обрали віце-президентом Товариства німецько-радянської дружби (1947), вона виступала з доповідями в Культурбунді.

У 1948 р. з делегацією німецьких письменників Зеґерс побувала в СРСР. Свої враження від поїздки вона виклала у серії нарисів "Радянські люди" ("Dis Sowjetmenschen", 1949). У 1949 р. вийшов друком роман "Мертві залишаються

молодими" ("Die Toten bleiben jung"), над яким письменниця працювала в еміграції. Це велике епічне полотно, яке охоплює історію Німеччини від закінчення Першої світової війни аж до звільнення від фашизму. Дія роману починається із розстрілу робітника-спартаківця Ервіна в січні 1919 р. Убивці Ервіна — великий промисловець Клемм, прусський дворянин Венцлов, остзейський барон Лівен та селянин Наддер. Початкова ситуація дає авторові можливість прослідкувати в історичному плані розстановку класових сил в Німеччині, причини приходу до влади нацистів.

Сюжет оповіді визначається найважливішими подіями німецької історії: підпал рейхстагу, Мюнхенська угода, Сталінградська битва. У 1945 р. майор рейхстагу Венцлов віддає наказ про розстріл групи німецьких солдатів, готових дезертирувати з фронту. Серед жертв він з жахом бачить Ервіна, вірніше — його сина, надзвичайно схожого на свого батька.

Зеґерс зуміла виразно показати безсилля катів та молодість народу, що відроджується. Ця головна думка роману по-філософському сформульована в його назві. Зеґерс брала участь в роботі Всесвітньої Ради Миру, її обирали головою Спільки німецьких письменників (1958), вона виступала на зустрічах з читачами, на заводах, фабриках, у вищих навчальних закладах. Займаючи провідне становище у літературному та суспільному житті, Зеґерс публічно поділяла офіційну точку зору, засуджуючи "контрреволюційний путч" в Угорщині (1956), вітала вторгнення радянських військ у Чехословаччину (1968), схвалювала спорудження берлінської стіни.

Остання подія стає кульмінацією оповіді в романі "Рішення" ("Die Entscheidung", 1959) і трактується автором як історична неминучість, зумовлена провокаційною політикою західнонімецьких реваншистів. Романи "Рішення" та "Довір'я" ("Das Vertrauen", 1968) претендували на те, аби увіковічнити панораму історичних подій, що відбувалися на німецькій землі у 50—60-х рр. У них Зеґерс намагалася розповісти про "благотворні" зміни в житті робітничого класу та інтелігенції НДР. Сюжетом оповіді авторка прагне переконати, що життя налагоджується, повоєнна руїна позаду, міста відбудовуються, заводи виконують план, а з розділом нації слід змиритися, позаяк політичні принципи важливіші за національну єдність.

Однак синтез партійних директив з вічними моральними вартостями не зміг стати художньо переконливим, нові твори Зеґерс виходили незграбними, фальшивими та декларативними. Незважаючи на те, що названі романи були відзначені преміями та розхвалені критикою, Зеґерс бачила їхні недоліки. Не випадково згодом вона відійшла від епічних полотен, звертаючись переважно до жанрів новели чи повісті, сюжети яких іноді історичні, іноді — фантастичні.

Вихід друком циклу оповідань "Дивні зустрічі" ("Sonderbare Begegnungen", 1973) був для багатьох шанувальників її таланту цілковитою несподіванкою. Зеґерс, яка до того ніколи не зверталася до фантастики, розповідає тут про прибульців з космосу; як щось цілком реальне описує зустріч М. Гоголя, Е. Т. А. Гофмана та Ф. Кафки. Але й у явно вигаданих сюжетах Зеґерс залишається реалістом.

Фантастика Зеґерс нетрадиційна. Почати вже хоча б з того, що дія відбувається не у віддаленому майбутньому, а в епоху Середньовіччя. Автор зіштовхує в оповіді два типи свідомості — релігійну містику та суворий науковий раціоналізм. Зеґерс цілком реалістично змальовує важкі наслідки релігійної ворожнечі, які призвели благодатний край до спустошення. Безглуздість кривавої боротьби католиків та гугенотів постає особливо очевидною, тому що її спостерігають мудрі технократи, які прибули на Землю з космічних просторів. Прибульці з Галактики зачаровані небаченою планетою. Земля та мешканці Землі в кінцевому підсумку змушують їх забути про фантастичний комфорт своєї цивілізації — настільки великим є бажання інопланетян жити важким земним життям. Зеґерс скоряє захопливим сюжетом, його оригінальним трактуванням. Ідея в тому, аби змусити читача поглянути на звичні речі з романтично-піднесеної точки зору.

У час, коли безперервно тривали суперечки про можливості та межі реалізму, а творчість письменників, які тяжіли до гротеску та фантастики, набула надзвичайної популярності, Зеґерс написала оповідання-гіпотезу про те, як сприйняли б творчість один одного Гоголь, Гофман і Кафка, якби їм довелося зустрітися, подолавши часові бар'єри. Кожен із письменників відобразив свій час. Найпримітніше в оповіданні — це глибоке взаєморозуміння, яке миттєво виникає поміж трьома письменниками-фантастами. А виникає воно завдяки глибокому, тонкому проникненню Зеґерс у психологію митця, її вмінню побачити у найхімернішій ситуації відображення реальних конфліктів. Зеґерс подає читачам приклад того, як слід неупереджено оцінювати твір талановитого майстра. "Проникати в минуле, передбачати майбутнє", — так устами Гофмана формулює Зеґерс суть художньої творчості.

Зеґерс — мисткиня широкої естетичної ерудиції. При уважному прочитанні її книг виявляються найнесподіваніші впливи попереднього художнього досвіду, втім, щоразу переосмисленого й органічно вплетеного в її прозу.

Зеґерс залишила спогади про Е. Е. Кіша, Б. Брехта, І. Еренбурга, Жоліо-Кюрі та А. Ейнштейна. Низка нарисів та оповідань Зеґерс присвячені українській тематиці ("Селяни з Грушова", 1929; "Тил — 180 мільйонів", 1941-1942 тощо). В Україні творчість Зеґерс досліджували Л. Андросова, О. Боярський, Д. Затонський, Н. Матузова, М. Ромашок та ін. Окремі твори Зеґерс переклали І. Маненко, П. Факторович, М. Дятленко, М. Кагарлицький, В. Коптілов, О. Логвиненко, Ю. Михайлюк, О. Неживий, В. Василюк та ін.

Тв.: Укр. пер. — Повстання рибалок із Санкта-Барбари. — К.-Харків, 1929; Попутники. — К.—Харків, 1934; Остання путь Коломана Валліша. — К.-Харків, 1935; Шлях крізь лютий. — К., 1938; Мертві залишаються молодими. — К., 1952; Втрачені сини. — К., 1958; З ким ти? — К., 1961; Легенди про Артеміду та інші новели. — К., 1971; Сьомий хрест. — К., 1973; Подорож. Історія одного кохання. — К., 1973; Про виникнення "Війни і миру" // Всесвіт. — 1980. — №11; Три жінки з Гаїті // Всесвіт. — 1981. — №6; Довір'я. — К., 1984; Притулок // Книга пригод. — К., 1986. Рос. пер. — Собр. соч.: В 6 т. — Москва, 1982-1984.

Літ.: Волгина А. А. Анна Зегерс. Биобибл. указ. — Москва, 1964; Волков Е.М. Творчество Анны Зегерс. — Москва, 1987; Кудін М.О. Анна Зегерс. — К., 1987; Мотылёва Т. Л. Анна Зегерс. Личность и творчество. — Москва, 1984.